

JURA ALUNĀNA “TAUTAS SAIMNIECĪBA” (1867)

Ilga Mantiniece, LU Bibliotēkas eksperte

Gatavojoties 2025. gadā sagaidīt latviešu grāmatu izdošanas sākotnes 500. jubileju, ir vērts ieskatīties grāmatu ražas apcirkņos, atrodot dažu labu senaizmirstu izdevumu. Ja par sākotnējo virzienu - Svēto Rakstu izdošanu - ir daudz runāts un rakstīts, tad ikdienišķākām lietām ir pievērsts mazāk uzmanības. Šoreiz neliels ieskats grāmatiņā, kuru varētu pieskaitīt latviešu ekonomikas grāmatu pirmsākumiem: Jura Alunāna “*Tautas saimniecība*”, izdota Jelgavā 1867. gadā. LU Bibliotēkā tā nonākusi bibliofila grāmatizdevēja Jāņa Rapas (1885-1941) kolekcijas “*Baltika*” letonikas daļas sastāvā.

Juris Alunāns (zīmējums pēc 1858. gada Tērbatas studentu korporācijas fotogrāfijas)

Juri Alunānu (1832-1864) galvenokārt zinām kā vienu no *jaunlatviešu* kustības aizsācējiem, darbīgu latviešu literārās valodas veidotāju, publicistu un dzejnieku, kā pirmā augstvērtīgā pasaules dzejas klasikas latvisko atdzejojumu krājuma "Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas" (1856) autoru. Kaut arī Tērbatas Universitātē Juris Alunāns iestājās Filoloģijas fakultātē, viņš klausījās arī tautsaimniecības kursu jeb valsts zinātnes (*cameralia*), un vēlāk iestājās Pēterburgas Meža akadēmijā, līdz ar to viņa intereses neaprobežojās tikai ar valodniecību. To redzam pēc populārzinātnisko un literāro rakstu almanaha "*Sēta, daba, pasaule*" (1859-1860), kas faktiski bija pirmais zinātnisko rakstu krājums latviešu valodā.

Izdevums "*Tautas saimniecība*" nāca klajā tikai pēc Jura Alunāna nāves, 1867. gadā, jo mūža pēdējā dzīves gadā viņš bija pastāvīgā policijas uzraudzībā savu jaunlatviešu kustības aktivitāšu dēļ un viņam bija aizliegts publicēties. Par šīs grāmatas izdošanu gādāja viņa brālis Indriķis Alunāns, ievadot to ar biogrāfisku brāļa "dzīvošanas izstāstīšanu" un nobeidzot ar vārdiem "*Šo rakstu par tautas saimniecību mans brālis mirdams nepabeigtu atstājis. Iekš šās grāmatīņas, zināms, nebūt vēl neatron runājam par visām tām lietām, kas pie tautas saimniecības piešķirās*". Pieminēts arī fakts, ka uz padomu "*nerakstīt tādus rakstus un tādā valodā, kas ļaudīm grūtāki saprotama*", Juris Alunāns aizvien atteicis: "*Es nerakstu priekš tiem lasītājiem vien, kas tagad dzīvo, bet es rakstu priekš nākošā auguma*".

Šī nav praktisko padomu grāmata ar saimniecisku nozīmi, bet zināmā mērā tautas izglītošana tautsaimniecības jēdzienos. Daudziem vārdiem vēl nebija atbilstoša ekvivalenta latviešu valodā, tā kā arī te noderēja Jura Alunāna vārdu veidotāja un svešvārdu izskaidrotāja talants. Tā kā darbs bija palicis nepabeigts, ne visi viņa piesauktie jēdzieni šobrīd nes to pašu saturu, tomēr var apbrīnot J. Alunāna prasmi tos izskaidrot lasītājam.

Priekšstatam pāris citāti:

"Kādā vīzē tautai būs savas vajadzības apkopt, ja tā grib zelt, to mūs māca ģeogrāfijas zinātnība, ko ar svešu vārdu sauc par "*politīgu ekonomiju*" un ko mēs ar latviešu vārdu varam saukt par "*tautas saimniecību*"."

"*Vērtība* ir tas mērs, kas izrāda, cik kāda lieta paspēj mūsu vajadzības apmierināt. Vērtība pēc dažādām mantas izbrūķēšanām izšķiras *lietas vērtībā* (pie zemes kopšanas), *formas vērtībā* (pēc amatiem) un *vietas vērtībā* (pēc aneles). Šī lieta tā saprotama. Arājs kopj rudzus; šiem rudziem ir sava vērtība. Bet kad sudmalnieks viņus pārvērš par miltiem, tad šiem rudziem lielāka vērtība. Še tā lieta palikuse tā pate, tik forma pārgrozījusies. Jo tuvāk šie milti pie laba tirgus plača ir, jo lielāka vērtība viņiem ir."

"*Politika* jeb valsts zinātnība ir mācība, kas to izrāda, kādā vīzē tautas cēlušās, augušās un uz priekšu iet brīvās valstīs dzīvodamas, kurām par ikkatru pavalstnieku ir piespiežama vara. Turpretim *tautas saimniecība* ir mācība par likumiem, pēc kuriem tautas savu saimniecību uzkopušas un paveicina un pašķir. Abas mācības papriekš cilvēku vien uzlūko un tad jo tālāk uzmeklē tautas būšanu. Kā katra dzīve, tā arī tautas dzīve ir vesela lieta, kas, jebšu viņa dažādā vīzē parādās, tomēr savā starpā kopā sader. Kas tāpēc vienu pusi no tautas dzīves grib saprast, tam vajaga visas puses pazīt. Bet nu pie katras tautas būs šīs septiņas puses aplūkojamas: valoda, ticība, skunste, zinātnība, tiesa, valsts un saimniecība. Bez valodas nav nekādi augstāki gara spēki domājami, bez ticības visām citām lietām nav nekāda vērtība, skunste šīs lietas taista jo jaukas, zinātnība viņas mūsu atzīšanai pieved, tiesas rokās lietas nāk, ja viņas negrib savā starpā saderēt, valstī viņas dabū spēku un pamatu, un beidzot kā katram cilvēkam, tā arī katrai tautai ir sava saimniecība."

Atcerēsimies, ka tas ir ticis rakstīts pirms apmēram 160 gadiem, un ieskatīsimies šajā grāmatiņā vēlreiz, lai novērtētu, cik lielā mērā varam pateikties Jurim Alunānam par ieguldījumu latviešu tautas kultūrvēstures gaitā.

Saturs:

Ievedami vārdi

Manta

Vērtība

Cena

Turta (Vermögen)

Bagātība

Saimniecība

Mantu iznešana

Strādāšana

Zināmības par tautas dzīvi

Kā ar tautas saimniecību gājis

- Andeles likums
- Zemkopības sistēma
- Ļaužu vairošanās sistēma

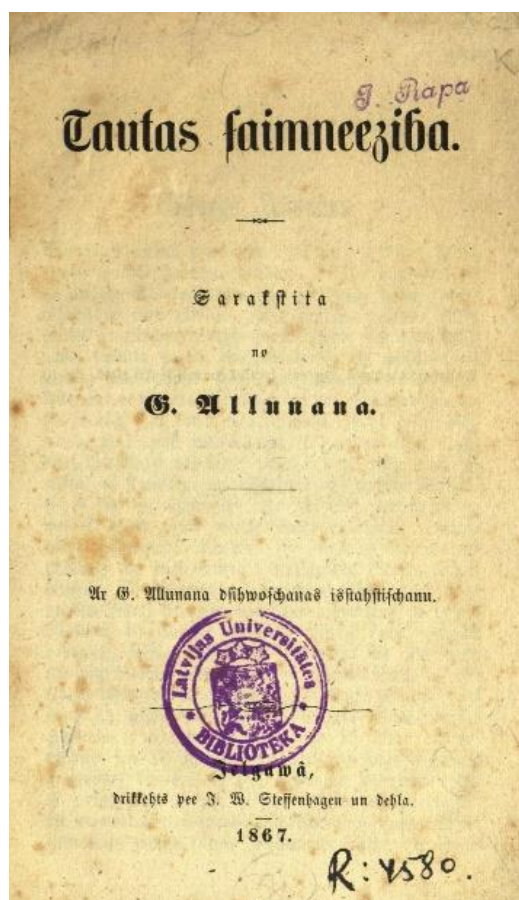
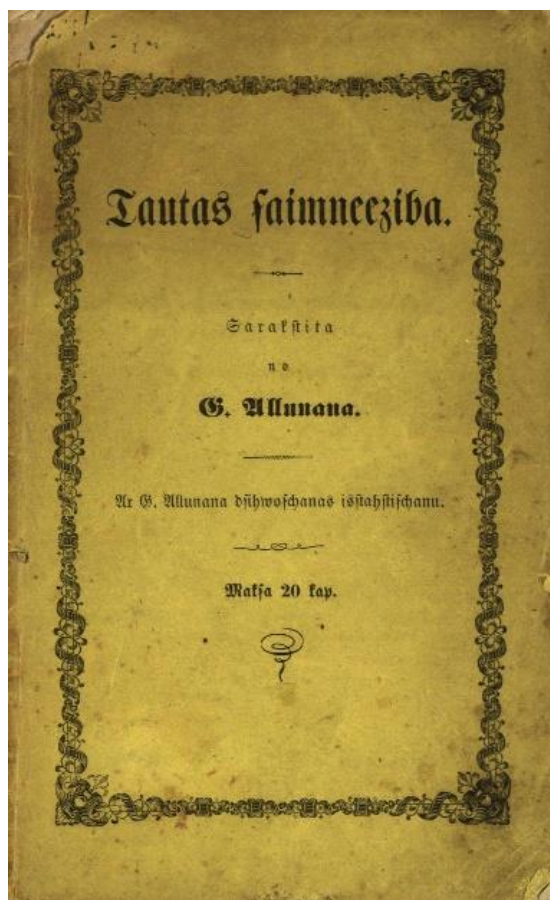
Komunisms un komunisti

Sociālisms un sociālisti

Mantu radīšana

Dabas spēki par mantu avotiem

Izdevums tiešsaistē: <https://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/#issue:642851>

Jura Alunāna grāmatas "Tautas saimniecība" vāks un titullapa ar J.Rapas zīmogu (LUB)